

למה צמנו ולא ראית?

למה צמנו ולא ראית - משחר עולמו של האדם המתפלל אנו מוצאים כי בשעה שהקב"ה אינו נענה לתפילתו הדבר קשה בעיניו, והוא פונה בשאלה לריבונו של עולם. אין הוא מבין מפני מה תפילתו לא נענתה, ופעמים שאין הוא מבין כלל את הדרך שבה נוהג ריבונו של עולם בהנהגת עולמו. כבר קין שאל את הא-להים מפני מה הוא נוהג כלפיו בדרך החורגת (לדעתו) משורת האמת - "גדול עווני מנשואי!!" - ומאז אנו מוצאים רבים הפונים לקב"ה ומערערים על הדרך שבה הוא מנהיג את העולם: אבימלך שואל: "הגוי גם צדיק תהרוג!!"; אברהם אבינו שואל: "השופט כל הארץ לא יעשה משפט?"; חבקוק טוען: "למה תביט בוגדים, תחריש בבלע רשע צדיק ממנו?"; עם ישראל מערער על אהבת די בימי בית שני, ובשעה שהנביא מבשר לו "אהבתי אתכם" הוא עונה "במה אהבתנו?" ועוד ועוד. לא זו בלבד, אלא שעם ישראל מצפה בכל מאודו כי תפילותיו ושאלותיו תתקבלנה, ובשעה שהצום שהכריז לא שבר את שער השמים ולא שינה את ההנהגה הא-להית הוא מקשה כלפי שמים מפני מה לא נענתה תפילתו.

א. מכבשונה של תפילה

אמת הדבר, שאין אנו מבינים דברים הרבה בעיניי התפילה. לא זו בלבד שאין אנו יודעים אימת התפילה מתקבלת ואימתי לא, אלא שאין אנו מבינים בכלל את מקומה של התפילה. ראשונים ואחרונים רבים דנו בשאלה הפילוסופית המסובכת על עצם קיומה של התפילה: מה אנו מחדשים לריבונו של עולם בשעה שאנו מתפללים, והרי עיני פקוחות על הכול והוא יודע מעשה כולו? כיצד בכלל ניתן להבין את קיומה של התפילה, שהרי היא באה לכאורה לשנות את הרצון הא-להי, דבר שהוא בלתי נתפש כלל, שהרי "לא אדם הוא להינחם"? האם אין קיומה של התפילה סותר יסודות אחרים בעולמה של תורה, שהרי לכאורה אין מקום להתפלל להרחקת צרה מאתנו אם אנו מאמינים כי יש שליחות א-להית לצרה זו? דוגמה לדבר: כיוון שאנו מאמינים שייסורים הבאים על האדם נועדו לשדר לו שדר א-להי על הצורך בתשובה בעולמו הרוחני, מפני מה הוא מתפלל להסרת הייסורים, והרי תפילה זו מנוגדת לשליחות הא-להית שהוטלה עליהם, ועוד ועוד.

שאלות אלה אינן קיימות במישור הפילוסופי בלבד, ואין אנו מבקשים להבין את דרכי ההנהגה הא-להית בשכלנו המצומצם. לו היה זה כך, ולו כל מה שהיינו מבקשים היה לפענח את הדרך שבה קובעת ההשגחה אימתי תפילה נענית ואימתי לא, היה הדבר קל לנו יותר, בשל ההטמעה העמוקה של הפער בין א-להים ואדם. הדבר ברור לנו כי הניסיון לתרגם את הדרך שבה נוהג הרצון הא-להי המוחלט לשכל בשר ודם נדון לכישלון, שהרי אין אנו יכולים לעמוד במקום ריבונו של עולם, ואין אנו יכולים לפענח את הסוד האין-סופי. לחלק מהשאלות ניתנו תשובות במשנת בעלי המחשבה, שהן יכולות לספק מענה שכלי מסוים, ולחלק לא ניתנו תשובות אלא זו הקובעת שאין אנו יודעים ואין אנו מסוגלים לחצות את הקו המבחין בינינו לבין הקב"ה. תשובות אלה טובות במישור הפילוסופי,

והן דומות לתשובות לשאלות נוספות בעולמה של המחשבה, כגון היחס בין הבחירה החופשית המוחלטת של הא-להות לבין בחירתו החופשית של האדם, הידועה כשאלת הבחירה והידיעה. בשאלות מעין אלו אנו מניחים מראש כי כל תשובה שאנו אומרים היא ניסיון הבנה בלבד, ואין בה כדי לקבוע כיצד ריבונו של עולם מנהיג את העולם.

ב. תפילה שלא התקבלה?

ברם, השאלה שאותה אנו שואלים היא שאלה קיומית. אנו עצמנו חוונו את נעילת שערי התפילה בפנינו. דברים רבים עשינו כדי לנסות ולשנות את הגזירה הא-להית על החרבת ההתיישבות בחבלי ארץ ומסירתם לידי גויים: עצרות תפילה רבות, צום ותענית, אמירת סליחות, תשובה, צדקה, נדר בשעת צרה, אמונה וביטחון - וכל אלה לא עמדו לנו ביום צרה ולא זכינו להיענות התפילה. אנו יודעים בוודאות כי אמנם לא נכרת חוזה בינינו לבין ריבונו של עולם על כך שהתפילות תתקבלנה. מי לנו גדול ממשה רבינו, אביהם של נביאי ישראל ומוסר התורה שלא קם כמוהו עוד, שתפילתו לא נענתה. בשעה שהתחנן משה רבינו בפני ריבונו של עולם כי ייתן לו את הזכות לעבור את הירדן ולהיכנס לארץ - "אעברה נא ואראה את הארץ הטובה אשר בעבר הירדן ההר הטוב הזה והלבנון" - לא נענתה תפילתו, והקב"ה אמר לו: "אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה". ברור לנו אפוא כי אין הקב"ה מחויב להיענות לתפילתנו, שהרי לו הייתה חובה כזו קיימת, הייתה החובה הופכת לבסיס לכפירה בחירות המוחלטת של הרצון הא-להי. הקב"ה הוא "שומע תפילה", ואנו שבים ומכריזים על כך שלוש פעמים ביום, אך אין דבר המחייב את ריבונו של עולם לקבל את התפילה, ופעמים רבות הוא אינו נענה לבקשותינו. הדבר אינו מונע מאתנו את החובה לשאול מה אנו צריכים לומר לעצמנו לאחר שלא התקבלו תפילותינו. כיצד אנו ממשיכים לחוות את חוויית האמונה העמוקה, וכיצד אנו ממשיכים לחיות בעולמה של תפילה, לאחר שהתברר שהיא לא פעלה במקום שבו ביקשנו כל כך הרבה וכמעט ותבענו את הדברים באמירה מפורשת? אנו מבינים כי זו השעה לברר כמה יסודות בענייני התפילה, ואף שארוכים הם מני ארץ ורחבים מני ים, ועל כן מחייבים בירור ארוך ומקיף ולא מאמר קצר מילים זה, אין אנו יכולים למנוע עצמנו מלהציב ראשי פרקים למענה זה.

ראש דבר אנו משננים לעצמנו כי אין ריבונו של עולם חייב כלום. העובדה שהתפילה לא נענתה מטמיעה בנו את ההכרה בדבר ההימנעות מלטשטש את הפער האין-סופי שבין א-להים לאדם. אנו למדים את הפער הזה וחווים אותו על בשרנו. אנו מעצימים את החוויה הפנימית המדברת על עמידת האדם מול הא-להים, ואף שאנו מרשים לעצמנו לדבר אל ריבונו של עולם כדבר איש אל רעהו, ולעתים אפילו בדרך הנראית חצופה מאוד (דוגמה לדבר: אנו פונים אל ריבונו של עולם בגוף שני, ואומרים כלפיו "אתה"), אין התחושה המתמדת של הפער נוטשת אותנו. יש אפוא באי-התקבלות התפילה שיעור גדול באמונה, והטמעה נשמטית של ה"אין סוף" הא-להי. הקדמת דברי שבח לתפילה - כגון פסוקי דזמרה והברכות הראשונות של תפילת העמידה - מטמיעה בנו את הפער הזה, ואנו חווים אותו במלוא מאודנו. הפער שבין א-להים לאדם מטמיע בנו גם את ההכרה כי אין זה ודאי שמה שאנו מבקשים הוא אכן טוב. אין אנו אומרים לפני ריבונו של עולם "כל שנבקש לו יהי". אין אנו יודעים שמה שאנו מבקשים הוא אכן הדבר הטוב שצריך להתחולל בעולם. תפילתנו אומרת: "שימלא ד' משאלות לבנו לטובה". אנו מכריזים בבקשה זו על קוצר ידינו ושכלנו לדעת האומנם מה שאנו מבקשים הוא "לטובה", ועל כן אנו מוסרים ביד ריבונו של עולם את ההכרעה בשאלה אם בקשתנו היא אכן הדבר הנכון והטוב כעת. פעמים רבות אין התפילה נענית בשל העובדה שאין היא טובה, ואנו יודעים כי גם כשבקשנו את הדבר החשוב ביותר שנראה היה בעינינו שהוא הוא הדבר הנכון - אין זה מוחלט שהוא "לטובה".

ההכרה הזו מחברת דווקא בין האדם לבין א-להיו, שהרי את השיפוט אם טובה תפילתו אם לאו הוא מותיר לריבונו של עולם.

ייתכן ואי-התקבלות התפילה באה בכלל ממקום אחר. עליית התפילה לגנוי מרומים היא זכות גדולה, ופעמים שאין אנו זכאים לכך. אין העברת רוע הגזירה מבוססת על תפילה בלבד, וחובה לצרף לה גם תשובה וצדקה. תשובה הופכת את תפילת האדם לראויה לבוא בפני שערי הכבוד, וצדקה מגבה אותה במעשים המלמדים כי אף לבנו שלנו אינו אטום לזעקת הדל והמסכן, שהיא הבקשה שאנו מבקשים גם מריבונו של עולם. בשעה שתפילתנו אינה נענית אנו גם פונים אל עצמנו פנימה, ובודקים האומנם היה לבנו בתשובה מלאה או שביקשנו שהתפילה תפתור אותנו מהצורך להשתנות, ועוד יותר מכך - האומנם אנו פתחנו את לבנו אל מי שהיה זקוק לעזרתנו שלנו. הנביא ישעיהו אכן השיב כך לעם: הלוא זה צום אבחרהו: פתח חרצובות רשע התר אגדות מוטה ושלח רצוצים חפשים וכל מוטה תנתקו. הלוא פרוס לרעב לחמך ועניים מרודים תביא בית, כי תראה ערום וכיסיתו ומבשרך לא תתעלם. אז יבקע כשחר אורך וארוכתך מהרה תצמח, והלך לפניך צדקך כבוד ד' יאספך. (ישעיה נח, ו-ח)

ג. תפילה שהתקבלה

ודאי שיש עוד סיבות אפשריות לנעילת שערי שמים לתפילותינו, וכאמור לעיל - אין אנו יודעים להשיב את התשובות על הנהגת ד'. הכאב שלנו אינו פוסק בשעה שאנו מבינים שלא הכול נענה, שהרי עדיין אנו שואלים: לאן אפוא הלכו התפילות כולן? האומנם לשווא כילינו את כוחנו הרוחני והפנימי, ותפילתנו שהושבה ריקם טפחה על פנינו?

כאמור לעיל, אין אנו יודעים. אף על פי כן דומה שניתן לומר שני דברים עיקריים:

ראשית, התפילות שהתפללנו כבר עשו דברים הרבה בעולם. התפילה לא נועדה רק לשנות את הגזירה הא-להית. היא נועדה לשנות גם את עולמו של האדם. אנו עצמנו נעשינו אחרים מכוחה של התפילה - מחוברים יותר אל א-להינו, טהורים יותר במחשבותינו, עמוקים יותר בחוויותינו האמוניות, בוטחים יותר בצור מעוזנו, וחיים יותר בעולם רוחני עמוק. מורנו הראייה קוק לימדנו כי ביסודו של דבר אין התפילה באה לשנות דבר בא-להות, ואין היא מיועדת להפוך דברים בשמים. היא מכוונת ביסודו של דבר אל התעלות האדם והתקרבותו לשם יתברך, ועלייה זו עצמה משנה את הגזירה הא-להית, שמלכתחילה כוונה כדי לעשות את האדם אחר. בכל נימי נפשנו אנו חשים כי שונה העולם הפנימי שלנו לאחר התפילות הרבות מזה הרדוד שהיה קודם לכן. זו עצמה אחת ממטרות התפילה, והיא עצמה נותרת בעולמנו גם לאחר שלא התקבלו תפילותינו לרצון לפני אדון כול.

שנית, אין אנו יודעים לאיזה אוצר תפילות שמימי הלכו תפילותינו. אנו מאמינים כי אף שלא התקבלה בקשה זו שלנו, תתקבלנה בקשות אחרות מכוחה של תפילות אלו. אנו מאמינים כי כוס הדמעות ניצבת בהיכל של מעלה, והגזירות הא-להיות מושפעות ממנה, אף שאין אנו יודעים כיצד הדבר מתחולל. העמדנו בפני ריבונו של עולם את עצמנו במלוא בקשותינו וקרבת א-להים שאנו חפצים בה, וזו לא שבה ריקם. היא מצויה שם, ואם היא לא הביאה בכנפיה את מה שאנו ביקשנו הפעם, היא תביא בכנפיה בקשות אחרות חשובות, שכולן מקדמות את העולם כולו לגאולתו השלמה.

על כן, לא זו בלבד שאין אנו חדלים מלהתפלל, עוד אנו נעצים את תפילותינו. אנו נמשיך לעמוד בפני ריבונו של עולם ולדבר עמו על הבקשות העמוקות ביותר שלנו. אנו נמשיך לבקש על תחיית האומה וגאולת התורה, על מלוא מרחבי ארץ ישראל ועל פדיית הדל והמסכן מעונו, על עולמנו הרוחני ועל עולמנו הגשמי, על תיקון העולם החברתי שלנו ועל תיקון העולם המוסרי, על הפרט ועל הכלל, על

בקשות שאנו מבקשים ועל תודה שאנו מביעים בעקבות חסד שהוא גמל עמנו. זכות גדולה נעוצה בעצם קיומה של התפילה ובעצם הזכות לעמוד מול הקב"ה בדברינו, וכיוון שנתגלגלה זכות זו לידינו אין אנו מתכוונים להחמיצה. אנו נעלה בתפילותינו מעלה מעלה, והן תבאנה את דברינו לפני כיסא הכבוד. לפעמים ניענה בדבר הנראה לנו טוב, ולעתים לא ניענה וישיבו את פנינו ריקם. גם בשעות שבהן תושב תפילתנו ריקם נמשיך לעמול בה, בשל הטובה הרבה הצפונה בעצם קיומה, ובסופו של דבר יפתחו שערי שמיים ותבאנה התפילות להיכל ד' העליון. לא נסיר מעלינו את האחריות לתיקון מה שאנו יכולים לתקן, וביחד עם תפילותינו אנו מאמינים כי ימלא ד' משאלותינו לטובה, בשל העולם היותר טוב הנבנה מעצם קיומה של התפילה.

